

Henry Havard

Pittoreske reis langs de dode steden van de Zuiderzee

Bezorgd en vertaald door Lex Wapenaar

Amsterdam 2012

Wie geïnteresseerd is in de sociaal-culturele leefwereld rond de Zuiderzee aan het einde van de 19^e eeuw, kan niet zonder het reisverslag dat de Franse kunsthistoricus Henry Havard in 1874 uitgaf over een reis die hij met een zeilschip maakte langs ‘de dode steden’ rond die zee. Dat werkje is echter alleen nog antiquarisch in het Frans te verkrijgen. Het was dus een geweldig idee van de IJsselmeervereniging om bij het 40-jarig jubileum van de vereniging een vertaling van dat boek uit te brengen.

Nu was Havard vooral een in kunst en cultuur geïnteresseerde toerist en geen zeiler. Voor zijn reis om de Zuiderzee liet hij zich echter vervoeren per zeiltjalk. De eerste bladzijde van het boek roept reeds verwachtingen op: “Hoewel er in Europa waarschijnlijk geen enkele reis bestaat die, uit wijsgerig en etnografisch oogpunt, van groter belang is dan een rondvaart over de Zuiderzee, wordt deze toch slechts zelden ondernomen.” Maar Havard deed het! Hij wist beter dan Jac. P. Thijsse in 1913, dat je Zuiderzeehavens vanaf het water moet benaderen. Varen op de Zuiderzee was in die tijd echter “zeer moeilijk en gevaarlijk” vanwege de talrijke zandbanken, waardoor er slechts smalle geulen overbleven die bevaarbaar waren. Havard huurde voor de zeiltocht een tjalk van 60 ton met schipper (en z’n vrouw en kind) en een knecht. De schipper stelde voor de rondvaart twee voorwaarden: “Ik beoordeel de weersomstandigheden, dat wil zeggen dat we bij storm niet uitvaren, en ik werk niet op zondag.”

Voor watersporters die de haventjes kennen die Havard aandoet, is zijn boek 140 jaren nadien kostelijke lectuur. Het is ook zondermeer te prijzen dat de IJsselmeervereniging Lex Wapenaar een vertaling heeft laten maken van de Franse tekst. Ook de illustraties uit de oorspronkelijke uitgave zijn opgenomen in de vertaling. Lex Wapenaar deed echter meer dan alleen vertalen. Hij heeft de oorspronkelijke tekst ook ‘bezorgd’. Wat hij daar onder heeft verstaan, weet ik niet, maar wel moest ik tot mijn spijt vaststellen, dat de vertaler zich nogal wat vrijheden heeft veroorloofd. Sommige hoofdstukken kregen nieuwe namen, de 19^e-eeuwse samenvattingen aan het begin van ieder hoofdstuk zijn verdwenen en erger, een van de vermakelijkste momenten uit de reis van Havard, bleek helemaal niet vertaald te zijn. De situatie waar ik naar uitkeek, ontbreekt gewoon.

Toen Havard na zijn bezoek aan Hindeloopen het stadje weer wilde verlaten, werd hij opgehaald door de schipper met zijn tjalk. Bij Lex Wapenaar wordt het bezoek aan Hindeloopen eenvoudig afgesloten met de woorden: “Op de steiger werd met zakdoeken en petten gezwaaid en dankzij de avondbries bereikten ons de luide uitroepen van heldere kinderstemmen.” Havard beschrijft in zijn boek op de pagina’s 253 en 254 echter een hilarische scene, die de vertaler eenvoudig heeft overgeslagen! Dat roept de vraag op of er meer momenten zijn die gewoon onvertaald zijn gebleven....

Voor mij is de situatie dat Havard en de zijnen met welgevallen een spel spelen met de plaatselijke jeugd van Hindeloopen te illustratief voor die tijd om zomaar weg te laten. Wat gebeurt er? Als Havard en de zijnen terugkeren naar de haven na een wandeling door het stadje, volgens hem een van de zeldzame Nederlandse steden waar de veroudering van de huizen aanvaard wordt als behorend bij het leven, is de tjalk aangekomen om hen naar Stavoren te brengen. Het grote schip zorgt voor een geweldige opwinding bij de bevolking, want in jaren heeft men in Hindeloopen niet meer zo’n indrukwekkend schip in de haven gezien. De kade staat daarom vol nieuwsgierige kijkers en onder hen zijn tientallen jongens en meisjes die net uit school komen. Zij allen staren in stomme bewondering naar de tjalk en beginnen massaal te juichen als ze de Franse toeristen zien. Als Havard en zijn vrienden aan boord gaan om wat te eten, hebben wel 200 of 300 kinderen zich

verzameld op de haven. Zodra het schip los wordt gegooid, rennen ze naar het havenhoofd en schreeuwen daarbij uit alle macht een vrolijk hoera. Om wat terug te doen voor dit enthousiaste afscheid, besluit Havard hun wat lekkers toe te werpen. Vanuit twee grote zakken werpen ze Engelse biscuitjes in de kindermenigte. Die beloning leidt tot een ware veldslag. De kinderen werpen zich op de koekjes en wie er een bemachtigt, loopt de kans verpletterd te worden door de anderen. Deze veldslag op het havenhoofd krijgt z'n voltooiing als de lekkernijen die ze blijven werpen niet meer de steiger bereiken, maar in het water terecht komen. Een tiental kinderen laat zich langs de hoge palen onder de steiger naar beneden glijden. Ze trekken hun kleren uit en vervolgen hun veldslag in hun blootje in het water. Zo'n goed voorbeeld verdient natuurlijk navolging. Spoedig glijden vele jongens en meisjes naar beneden langs de zwarte palen. Ze verkleden zich snel in het natuurlijke kostuum van de eerste mensen en gelijk vurige zeegoden en blanke waternimfen krioelen ze om de tjalk, terwijl ze elkaar bestrijden in het te pakken krijgen van de biscuits die Havard ze toewerpt. Als ze tenslotte zo'n 200 meter buiten de haven zijn, wordt de afstand voor hun te groot en gaan de zwemmers terug. En dan, inderdaad, volgt de zin van Lex Wapenaar, dat er met zakdoeken en petten wordt gezwaaid.....

De haven van Hindeloopen in 1933 met de hoge steiger, nog uit de tijd van Havard.

Overigens liep die in het water krioelende jeugd nauwelijks verdrinkingsgevaar. De haven van Hindeloopen was in die tijd zo'n 70 centimeter diep. Op vele plekken liepen scheepjes van visserlui vast in de waterplanten. De tjalk van Havard kon alleen bij vloed de haven bereiken en moest dus ook direct weer vertrekken, wilde ze niet een halve dag lang vastzitten aan de grond.

Bron: M. Henry Havard, *La Hollande Pittoresque. Voyage aux villes mortes du Zuiderzée*. Paris, 1874